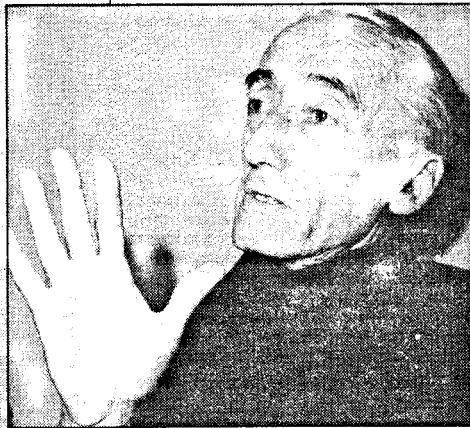
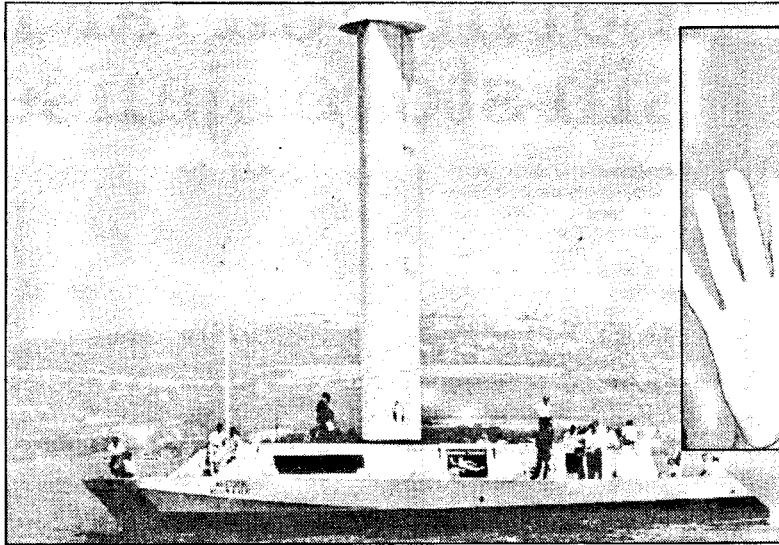

Om Jorden

Klodens skjebne er allerede beseglet, sier den verdenskjente franske havforskeren Jacques-Yves Cousteau. Her er forskningsskipet hans, Cousteau selv er innfelt.

Av Per-Aslak Ertresvåg

For en tid siden ble vår tids kanskje fremste havforsker, Jacques-Yves Cousteau, intervjuet på fransk fjernsyn om sitt syn på miljøkrisen. Han sa at han personlig mente klodens skjebne allerede var beseglet.

Miljødelegasjonene globalt er kommet for langt til at de kan stoppes. Toget er gått, sa han. Cousteau er ikke alene om en slik pessimisme. Men det har en spesiell vekt at en havforsker av Cousteaus format hevder dette. Det er fra havet alt liv er kommet.

Journalisten som intervjuet Cousteau ville imidlertid ikke helt godta hans dom, og forsøkte å presse en litt mindre defaitistisk uttalelse ut av ham. Men Cousteau, vitenskapsmann som han er, fant liten grunn til å fravike hva han kunne innestå for. Men til slutt føyde han likevel til:

– Jeg ser ikke tegn til noe som kan endre på den katastrofekursen vi følger i dag. Det er likevel et irrasjonelt element som man ikke helt kan overse. På samme måte som den vietnamesiske genifasol-

En irritasjonell sjansje?

gisk er det ikke...

Det eksisterer med andre ord ennå en sjansje, om den er mikroskopisk, eller irrasjonell, ifølge Cousteau.

Det irrasjonelle som foreligger i dag, peker imidlertid i motsatt retning av hva Cousteau tenkte på. Og det vi her sikter til er den herskende idé at planlegging i politikk og næringsliv fortsatt kan skjue ut fra den forestilling at framtid stort sett vil arte seg som en framskrivning av fortida.

Norske eksempler på dette er blant annet den planlagte veitbyggingen i Oslo, satsingen på vinterolympiaden, med tro på, som noe *selvsagt*, at klima og vinterforhold seks år fram i tid vil være som i 50-årene da vi sist arrangerte vinterolympiade, og Hurum-prosjektet, med tro på at flytrafikk er et tre som vil vokse til himmels. Sett fra et miljøsynspunkt er begge disse milliardprosjektene fatale misforståelser bygd på en virkelighet som ikke lenger eksisterer.

Politikere skal ikke alene være syndebukker for slike vrangforestillinger. Næringslivets topper – som ennå ikke har markert seg med noen stor innsikt eller vilje til å ta disse problemene alvor-

lig – har et betydelig ansvar. Og ikke minst media. Hva som avslører medias ignoranse kan man enkelt lese seg til: Da algoppblomstringen sommeren 1988 truet stamfiskanleggene i Rogaland og Hordaland rettet media – med en nesten fullkommen bevisstløshet – oppmerksomheten mot de økonomiske tapene enkelte eiere kunne bli påført.

Den samme vurdering går igjen hver gang det kommer nye signaler om at skogen er i ferd med å dø. (Institutt for anvendt systemanalyse i Luxembourg i Østerrike har antatt at 22 prosent av all skog i Vest-Europa er syk og står for fall.)

Men dette er ikke noe økonomisk spørsmål. Å dvele ved økonomi i denne sammenheng er ikke bare perspektivforrykkende, men absurd. Rimelig enkelt er det sagt og skrevet mange ganger: Mennesket befinner seg på toppen av en næringspyramide. Fjerner man underlaget for denne pyramiden, raser resten sammen. Fisk og skog som dør forteller i klartekst at det er dette som er i ferd med å skje. Men stilt overfor dette dramaet – menneskets overlevelse – dveiler samtidens rapportører, journalister, ved frykten for noen hundretusener papirkroner i tap! Selve menneskets virkelighet kan ikke lenger oppleves uten at den sees gjennom øynene til en forskningsagent.

Det er mange som de siste årene har forsøkt å kaste et blikk inn i framtida, seriøse forskere, kunstnere, visjonære, fra Herman Kahn til Peter Drucker.

Problemet med verkene de har forfattet er naturligvis at få leser dem. Det spors likevel om ikke den boken som har fått størst innflytelse – på mange er den britiske økonomen James Robertson's «The sane alternative. Signposts to a Self-Fulfilling Future». Årsaken er neppe at det er noe spesielt ved formen, eller de data som legges fram, selv om materialet og analysene er førsteklasse. Det som først og fremst skiller denne boken fra så mange andre, er forfatterens tro på menneskets evne til – innen visse grenser – selv å skape sin skjebne. Nettopp i dette ligger fascinasjonen. På det viset blir boken åpen og meget utfordrende.

La oss gjengi summarisk et par av synspunktene og ta utgangspunkt i to scenarier: Det ene gjelder det han kaller

Penger uviktig mot andre konsekvenser

«The Hyper Expansionist Future» som bygger på den oppfatning at vi fullt ut har muligheter til å mestre dagens og morgendagens problemer – forutsatt at vi bare satses nok på vitenskapelig og teknisk forskning: Romteknologi, kjernekraft, datateknologi og genetisk manipulering vil gi oss det vi trenger av ressurser, energi, biologiske fordeler og intelligens.

Denne oppfatningen virker oppmuntrende og blir godtatt av energiske, ambisiøse og konkurranseglade mennesker som betrakter økonomisk og teknisk utvikling som like viktig som personlige eller sosiale framskritt. Blant tilhengerne av denne optimistiske oppfatningen er menn dominerende, ofte intellektuelle som har glede av tekniske innretninger. Mange opinionsledere og politikere i Vesten har dette scenariet som eneste framtidsperspektiv, et perspektiv de finner utfordrende og fascinerende.

Forfatteren selv legger ikke skjul på at den muligheten som kan vise seg å ha størst livskraft er det han kaller «The Sane, Human Ecological Future». Denne mulighet tror han umerkelig vil kunne bane seg veg ved sin egen tyngdekraft – vel å merke: så snart tilstrekkelig mange mennesker sier at det er mulig, og setter i gang.

Ifølge dette framtidssbildet er ikke målet å øke utviklingstakten, men å endre utviklingsretningen. Nøkkelen til en slik utvikling heter likevekt, i menneskets sinn, i forholdet menneske til menneske og i forholdet mellom menneske og natur.

De viktigste begrensninger som eksisterer for utviklingen i dag er verken av økonomisk eller teknisk art, men av sosial og psykologisk natur. Det er derfor her, på disse områdene, at vi må søke etter løsninger. Det er her den virkelige vekstfaktoren ligger, basert på et planetarisk fellesskap med spillerom for mangeartet, broket livsutfoldelse.

Kloden som levende organisme

Dette scenariet tiltaler optimistiske, aktive, reflekterte mennesker som tar avstand fra de andre alternativene Robertson nøyte har gjennomgått. Men det må tilføyes at et scenario som dette også tiltrekker ikke så få fantasier.

Realistisk nok regner ikke Robertson med at noen av de scenariene han har beskrevet vil bli «valgt» eller framstå i

rendyrket form. Tvert imot må man nesten anta at framtida vil inneholde litt av alle de muligheter han har beskrevet. Men hvor *nye* er det åpne spørsmål.

Dette bringer oss tilbake til hovedspørsmålet ved inngangen til 1990-årene. Det eneste spørsmål som virkelig betyr noe er knyttet til forholdet mellom miljø og mennesket. Vil de neste tiårene bli brukt til å iverksette de miljøtiltakene man hittil har snakket om, eller skal vi alle fortsatt la det bli med talemåter?

FNs generalsekretær, Javier Perez de Cuellar, og Worldwatch Institute er emige om en ting: vi har allerede tilstrekkelig med kunnskaper til å vite at det må handles nå. Likevel opptrer politikere i de fleste land fortsatt som om de er lammet, trass i at mange etter hvert har fattet sakens eksistensielle natur. Miljøspørsmålet blir fortsatt behandlet som et *hvilket* som helst annet politisk spørsmål, brennbart eller ikke, som man kan velge å utsette.

Men miljøspørsmålet har ikke en slik karakter. Det er unikt ved å være det første spørsmål som er dukket opp som ikke gir politikerne noe valgalternativ til handling.

Jeg tror det vesentlig kan være to hovedårsaker til at de handlinger som trengs uteblir: den ene er at de tiltakene som kreves synes så drastiske, at mange rygger tilbake av frykt for opinionens reaksjon. (En frykt som i vårt land antakelig er ubegrunnet).

Den andre årsaken ligger dypere og kan vise seg farligere fordi den henger sammen med grunnoppfatninger som vårt samfunn har vært bygd på de siste 300 år: Selv vår mekanistiske verdensoppfatning, troen på at vitenskapen er uslæpelig og vil ordne også denne saken, som den med så overbevisende fantasi og dyktighet har løst andre problemer tidligere.

Mange mennesker vil rygge tilbake for en slik tanke: men enn om vi – om det så bare er som en tankemodell – begynte å forestille oss verden som en levende organisme i stedet for en klump død materie, og at vi vurderte alt hva vi foretok oss ut fra den virkning det ville ha om jorden virkelig levde?

Kanskje kan symbolikken med en levende jord, kloden som en levende organisme, være et hjelpemiddel til bedre å forstå de dramatiske miljøendringer som skjer rundt om i verden, særlig når det gjelder klimaforandringene. De kan sees som den levende organismes reaksjon på det stress og den vold som utøves mot kloden: hyppige og voldsomme oversvømmelser, ekstrem kulde eller tørke, orkaner. Mennesker utsatt for stress, vold og tortur reagerer også slik, med feber, hetetokter, brekninger, skjelving.

Et slikt bilde på netthinnen kan kanskje også lettere gi oss innsikt i de overlevelsesiltak som trengs. Mange mennesker har allerede godtatt en slik forestillingsverden og innrettet sitt praktiske liv etter det.

En del vitenskapspurister vil protestere overfor en sån idé. Men også blant dem er det mange som har endret sine tanker. Kanskje det er i slike endrede forestillingsbilder vi kan håpe på det irrasjonelle bidraget Cousteau etterlyser?